

Криміналістика (у сучасному вигляді): підручник. Київ: Кондор, 2005. 586 с. **8.** Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному вигляді): підручник. Київ: Кондор, 2008. 588 с. **9.** Щербаковський М. Г., Кравченко А. А. Применение специальных знаний при раскрытии и расследовании преступлений. Харьков: Ун-т внутр. дел, 1999. 78 с.

Одержано 03.10.2017

УДК 343.1

Антон Сергійович КУМИЛКО,
співробітник Служби безпеки України

ПРЕДМЕТ ДОКАЗУВАННЯ ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОГО ДОКУМЕНТУВАННЯ Й РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ

Правильне визначення предмету доказування має особливе значення для швидкого та повного розкриття кожного злочину і зокрема, у сфері банківського кредитування, що є основним завданням кримінального провадження (ст.2 КПК України) і оперативно-розшукової діяльності (ст.1 Закону України про ОРД). Це, передусім, необхідно для цілеспрямованості й плановості дій не лише слідчого, прокурора, суду, упорядкованості провадження у справі, встановлення наряду й меж дослідження, спрямованості слідчих, розшукових і судових версій, окремих слідчих і судових дій, для розробки тактичних комбінацій в кримінальному процесі, а й для оперативно-розшукового документування злочинів.

Зважаючи на значення наукової і правової категорії «предмет доказування» для кримінального провадження і оперативно-розшукової діяльності, їй присвятили свої роботи такі авторитетні науковці як В. Д. Арсеньєв, О. М. Бандурка, В. А. Банін, Б. І. Бараненко, А. Р. Белкін, Ю. М. Грошевий, Е. О. Дідоренко, А. Я. Дубинський, В. С. Зеленецький, М. Й. Курочка, А. М. Ларін, І. М. Лузгін, Г. М. Миньковський, М. М. Михеєнко, М. А. Погорецький, В. О. Попелюшко, С. В. Слинько, С. М. Стахівський, М. С. Строгович, В. М. Тertiшник, О. І. Трусов, Ф. Н. Фаткуллін, М. А. Чельцов, С. А. Шейфер, М. Є. Шумило, О. О. Юхно та ін., проте до цього часу вона є найбільш дискусійною у теорії кримінального процесу, що ускладнює правозастосовну діяльність.

Значення предмету доказування полягає у тому, щоб визначити коло фактів та обставин, які повинні бути встановлені як для вирішення кримінальної справи у цілому, так і для прийняття окремих процесуальних рішень.

У ч. 1 ст. 91 КПК України зазначається, що у кримінальному провадженні підлягають доказуванню: 1) подія кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення); 2) винуватість обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, форма вини, мотив і мета вчинення кримінального правопорушення; 3) вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а також розмір процесуальних витрат; 4) обставини, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеризують особу обвинуваченого, обтяжують чи пом'якшують покарання, які виключають кримінальну відповідальність або є підставою закриття кримінального провадження; 5) обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання. Тобто мова йде про перелік обставин, що відносяться до предмета доказування у кримінальному провадженні, як сукупності фактів і обставин об'єктивної дійсності, які мають матеріально-правове, цивільно-правове, кримінально-процесуальне значення і є необхідними і достатніми фактичними обставинами для вирішення кримінального провадження по суті.

Системний аналіз змісту цієї норми КПК вказує на те, що в ній йдеться про обставини, які вказують на наявність або відсутність у досліджуваному діянні складу злочину, що впливають на визначення міри покарання чи звільнення від кримінальної відповідальності або є підставами для закриття кримінального провадження.

На наш погляд, поняття складу злочину ширше від поняття предмета доказування. Вони співвідносяться як частина і ціле. Обставини, викладені у ст. 91 КПК України, мають узагальнюючий, орієнтуючий характер для всіх видів кримінального провадження, у тому числі у сфері банківського кредитування. Маючи узагальнюючий, орієнтуючий характер для всіх видів кримінального провадження, вони у теорії доказування отримали назву загального предмета доказування на всіх стадіях кримінального провадження. Водночас, індивідуалізація предмета доказування по конкретному провадженню здійснюється з урахуванням вимог диспозиції статті Кримінального Кодексу, за якою кваліфікується діяння, що підлягає доказуванню.

Незважаючи на те, що встановлення вищезазначених фактів та обставин є обов'язковим у кожній кримінальній справі, органи дізнання, слідчий та суд досить часто нехтують виконанням цих вимог, виявляють неуважність, недостатню зацікавленість, їх діяльність має при цьому формальний характер. Судді, у свою чергу, не приділяють достатньо уваги порушенням, які відбуваються на стадії досудового слідства. На нашу думку, всі ці недоліки призводять до низького рівня проведення дізнання та досудового слідства і як наслідок, до слідчих та судових помилок, непрятого винних до кримінальної відповідальності та покарання невинних осіб. Насамперед, це означає, що якість слідства знижується, знижується й авторитет ОВС в очах населення, збільшується рівень недовіри.

У теорії кримінального процесу предмет доказування визначається як коло питань, які мають бути з'ясовані в ході судового дослідження (М. А. Чельцов); сукупність фактів, необхідних для правильного вирішення кримінальної справи (І. Б. Михайловська); як сукупність передбачених кримінально-процесуальним законом обставин, встановлення яких є необхідним для вирішення заяв і повідомлень про злочини, кримінальної справи у стадії виконання вироку, а також для вжиття процесуальних профілактичних заходів у справі (М. М. Михеєнко) та ін.

Велике значення предмет доказування має для оперативно-розшукового документування злочинів оперативними підрозділами правоохоронних органів і, зокрема, у сфері банківського кредитування, та виконання ними доручень слідчого та прокурора щодо проведення відповідних негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальних провадженнях щодо цих злочинів.

Так, ст. 7 зкону України «Про оперативно-розшукову діяльність» визначає обов'язки підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність. Вони зобов'язані: 1) у межах своїх повноважень відповідно до законів, що становлять правову основу оперативно-розшукової діяльності, вживати необхідних оперативно-розшукових заходів щодо попередження, своєчасного виявлення і припинення злочинів та викриття причин і умов, які сприяють вчиненню злочинів, здійснювати профілактику правопорушень; 2) виконувати письмові доручення слідчого, вказівки прокурора та ухвали слідчого судді суду і запити повноважних державних органів, установ та організацій про проведення оперативно-розшукових заходів; 3) виконувати у межах своєї компетенції запити правоохоронних органів інших держав або міжнародних правоохоронних організацій відповідно до законодавства України, міжнародних договорів України, а також установчих актів та правил міжнародних правоохоронних організацій, членом яких є Україна; 4) інформувати відповідні державні органи про відомі їм факти та дані, що свідчать про загрозу безпеці суспільства і держави, а також про порушення законодавства, пов'язані з службовою діяльністю посадових осіб; 5) здійснювати взаємодію між собою та іншими правоохоронними органами, в тому числі відповідними органами іноземних держав та міжнародних антитерористичних організацій, з метою швидкого і повного попередження, виявлення та припинення злочинів; 6) забезпечити із залученням інших підрозділів безпеку працівників суду і правоохоронних органів; осіб, які надають допомогу, сприяють оперативно-розшуковій діяльності; осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, членів їх сімей та близьких родичів цих осіб.

У разі виявлення ознак злочину оперативний підрозділ, який здійснює оперативно-розшукову діяльність, зобов'язаний невідкладно направити зібрані матеріали, в яких

зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, до відповідного органу досудового розслідування для початку та здійснення досудового розслідування в порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України.

У разі, якщо ознаки злочину виявлені під час проведення оперативно-розшукових заходів, що тривають і припинення яких може негативно вплинути на результати кримінального провадження, підрозділ, який здійснює оперативно-розшукову діяльність, повідомляє відповідний орган досудового розслідування та прокурора про виявлення ознак злочину, закінчує проведення оперативно-розшукового заходу, після чого направляє зібрані матеріали, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, до відповідного органу досудового розслідування.

Стаття 10 закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» зазначає, що матеріали оперативно-розшукової діяльності використовуються: 1) як приводи та підстави для початку досудового розслідування; 2) для отримання фактичних даних, які можуть бути доказами у кримінальному провадженні; 3) для попередження, виявлення, припинення і розслідування злочинів, розвідувально-підривних посягань проти України, розшуку злочинців та осіб, які безвісти зникли; 4) для забезпечення безпеки працівників суду, правоохоронних органів та осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, членів їх сімей та близьких родичів, а також співробітників розвідувальних органів України та їх близьких родичів, осіб, які конфіденційно співробітничали або співробітничали з розвідувальними органами України, та членів їх сімей 5) для взаємного інформування підрозділів, уповноважених здійснювати оперативно-розшукову діяльність, та інших правоохоронних органів; 6) для інформування державних органів відповідно до їх компетенції.

Проаналізувавши вищезгадані норми законів, можна з певністю сказати, що у такий спосіб законодавець закріплює і врегульовує основні напрями оперативно-розшукового забезпечення кримінального провадження.

Слід зазначити, що виявлення та розкриття багатьох злочинів може бути здійснено лише за допомогою використання оперативно-розшукових заходів. На теперішній час роль оперативного забезпечення кримінального провадження набуває особливої актуальності завдяки яскраво вираженій протидії розслідуванню з боку злочинних угруповань. Від того, наскільки якісно буде здійснюватися взаємодія органів досудового розслідування та органів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, залежить кінцевий результат прийняття рішення у кримінальній справі.

Як показує практика, неузгодженість, яка є між службами системи правоохоронних органів, нерегульованість на рівні закону взаємодії між ними, викликає масу запитань у ході розслідування і відбивається на процесі кримінального провадження.

Можна сказати, що оперативно-розшукове забезпечення доказування у кримінальному провадженні виступає як комплексна система оперативно-розшукових заходів, направлених на своєчасне, швидке і повне розкриття та розслідування конкретних злочинів, викриття осіб винних у їх вчиненні, що відповідає завданням кримінального судочинства (ст. 2 КПК України). Стаття 1 закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» закріплює, що оперативно-розшукова діяльність здійснюється в інтересах кримінального судочинства.

Таким чином, можна зробити висновок, що предмет доказування відіграє важливе теоретичне й практичне значення як кримінального провадження так і для оперативно-розшукової діяльності саме тому, що він виконує роль своєрідного путівника, який визначає її спрямованість.

Список бібліографічних посилань: 1. Грошевий Ю. М., Стахівський С. М. Докази і доказування у кримінальному судочинстві: наук.-практ. комент. Київ: КНТ; Вид. Фурса С. Я., 2007. 272 с. 2. Погорецький М. А. Функціональне призначення оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі: монографія. Харків: Арсіс, ЛТД, 2007. 576 с.

Одержано 17.10.2017